

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

การศึกษาโรคในระบบทางเดินอาหารตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย The Study of Disease in Digestive System with Thai Traditional Medicine Theory

วรรณนา สีนธาราศิริกุลชัย¹

wanna.ttm05@gmail.com

ศ.นพ.ยงยุทธ วัชรกุลชัย²

นพ.ธารา ชินะกาญจน์, นพ.สมชัย ชีวินศิริวัฒน์

ผศ.ดร.สุจิตรา อู๋รัตนมณี³

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

²อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

³วิทยาลัยพยาบาลและสุขภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย และศึกษากระบวนการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ แพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร ประกอบด้วย หมอพื้นบ้าน 2 คน แพทย์แผนไทย 2 คน และแพทย์แผนปัจจุบัน 2 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างที่ไม่ใช่ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ประเภทการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 1) หมอพื้นบ้าน 2) แพทย์แผนไทยเป็นผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย 3) แพทย์แผนปัจจุบันเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม 4) เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร มากกว่า 10 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (interview schedule) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) พรรณนาและอธิบายข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหารเป็นโรคที่สามารถรักษาได้ทั้งการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งการรักษาของการแพทย์แผนไทยจะเป็นการรักษาที่มีการชั่งประวัติน การตรวจร่างกายและการวินิจฉัยโรค โดยจะทำการรักษาโดยการใช้น้ำมันสมุนไพร ส่วนการแพทย์แผนปัจจุบันจะมีแนวทางเวชปฏิบัติและการใช้ยาแผนปัจจุบันที่มีการออกฤทธิ์ที่ชัดเจนเฉพาะกับโรค

คำสำคัญ: โรคในระบบทางเดินอาหาร, การแพทย์แผนไทย, การแพทย์แผนปัจจุบัน

Abstract

The purposes of this research were to study process of disease in digestive system treatment with Thai Traditional Medicine Theory and to study process of disease in digestive system treatment with Modern Medicine. The samples used in the research were Thai traditional and modern medicine with expertise and experience in treating gastrointestinal diseases. The samples used in this research were 2 Folk healers 2 Thai traditional doctors and 2 modern doctors by using a non-probability sample selection. The specific sample selection type according to the specified criteria. 1) Folk healer 2) Thai traditional medicine certificate of Thai traditional medicine 3) Modern medicine certificate of medical 4) Experts with more than 10 years of experience in treating gastrointestinal diseases. The research instruments consisted of interview. Data were analyzed by Qualitative statistics, content analysis, describe and explain information. The findings were summarized process of disease in digestive system treatment is a disease that can be treated both Thai traditional medicine and Modern medicine. The treatment of Thai traditional medicine is a treatment with a history taking, physical examination and diagnosis. Which will be treated by using herbal while conventional medicine has guidelines for medicine and Modern medicine that has a clear effect on the disease.

Keywords: Digestive system, Thai traditional medicine, Conventional medicine

บทนำ

ระบบทางเดินอาหารนับว่ามีความสำคัญมากต่อชีวิตมนุษย์ ทำหน้าที่ในการย่อยดูดซึมสารอาหาร เพื่อสร้างแหล่งพลังงานให้กับร่างกาย โดยนับตั้งแต่ ปาก หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก หรืออวัยวะที่ช่วยผลิตน้ำย่อย เช่น ตับ และถุงน้ำดี เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางเดินอาหาร หากมีความผิดปกติของระบบทางเดินอาหารเกิดขึ้นกับร่างกาย มนุษย์คงไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งโรคทางระบบทางเดินอาหารเป็นโรคที่พบได้บ่อยในคนทั่วไป แม้ว่าการแสดงอาการจะไม่รุนแรงมากแต่กลับเป็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันได้ สำหรับกลุ่มโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหารประกอบไปด้วย ผู้ป่วยที่อาการหลากหลายด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย อาการเบื่ออาหาร คลื่นไส้อาเจียน รวมถึงโรคที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายอุจจาระ นอกจากนี้ ยังอาจมีอาการปวดท้องและมีลมในท้องก็จัดอยู่ในโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหารเช่นกัน อีกทั้งยังมีโรคกระเพาะอาหารอักเสบ ท้องผูก ริดสีดวงทวาร เป็นต้น ซึ่งหากผู้ป่วยที่พบว่ามีอาการผิดปกติควรเข้ารับการตรวจเพื่อวินิจฉัยและทำการรักษาต่อไป (โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร, 2565)

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

สำหรับการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหารนั้นสามารถรักษาได้ทั้งการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยในผู้ป่วยที่มีอาการร้ายแรงหรือต้องได้รับการผ่าตัดจะต้องเข้ารับการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 3 ได้มุ่งให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพที่ประกอบด้วย การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ร่วมกัน โดยผ่าน 3 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) สร้างภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย 2) บูรณาการระบบบริการ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก และระบบยาจากสมุนไพรกับระบบการแพทย์อื่น ๆ และ 3) เสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน บุคลากร และเครือข่าย โดยในสถานการณ์ปัจจุบัน ในระดับประเทศ พบว่า ความต้องการใช้บริการการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มูลค่าการผลิตและใช้ยาสมุนไพรในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก ที่สำคัญ มูลค่าการผลิตยาจากสมุนไพรเพิ่มขึ้นสูงในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา การผลิตยาจากสมุนไพร ภายในประเทศสูงกว่าการนำเข้า 7 เท่า ในขณะที่การนำเข้ายาแผนปัจจุบันสูงกว่าการผลิตยาแผนปัจจุบัน ภายในประเทศ 2 เท่า (คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ, 2560) นอกจากนี้ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้มีทิศทางการดำเนินงานโดยคำนึงถึงนโยบายระดับประเทศ ที่เกี่ยวข้อง และประสานการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันสืบสาน รักษา ต่อยอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือกและสมุนไพรสู่ความมั่นคงและ ยั่งยืนต่อระบบสุขภาพเศรษฐกิจของชาติต่อไป ซึ่งทางโรงพยาบาลบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ผู้วิจัยได้ มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคทางระบบทางเดินอาหาร โดยใช้ทฤษฎีทางการแพทย์แผนไทยในการรักษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารด้วยการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหาร และเป็น แนวทางสำหรับการบูรณาการระหว่างการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารด้วยการแพทย์แผนไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน
3. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในระบบบริการสุขภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ แพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ หมอพื้นบ้าน 2 คน แพทย์แผนไทย 2 คน และแพทย์แผนปัจจุบัน 2 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ประเภทการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 1) หมอพื้นบ้าน 2) แพทย์แผนไทยเป็นผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย 3) แพทย์แผนปัจจุบันเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม 4) เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร มากกว่า 10 ปี

2. ขอบเขตด้านตัวแปร ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหารด้วยทฤษฎีทางการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนปัจจุบัน

3. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เดือนมีนาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จากการกำหนดคุณสมบัติ (Criteria sampling) ดังนี้

- 1) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย/สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์
- 2) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพสาขาเวชกรรม
- 3) เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหารมากกว่า 10 ปี

ศึกษาโดยวิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เกี่ยวกับการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหาร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (interview schedule) เป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยต้องการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของโรค การตรวจวินิจฉัย การรักษาและฟื้นฟู ยาหรือสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาและการประเมินและติดตามผลการรักษา รวมถึงการให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนหลังเข้ารับการรักษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 3.1 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์
- 3.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) เป็นเครื่องมือการวิจัย
- 3.3 ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) พรรณนาและอธิบายข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของโรค การตรวจวินิจฉัย การรักษาและฟื้นฟู ยาหรือสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา การประเมินและติดตามผลการรักษา การให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัว รวมถึงข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาโรคในระบบทางเดินอาหารตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหาร ผู้วิจัยนำเสนอข้อค้นพบออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การดูแลผู้ป่วยอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ สำหรับอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ในความหมายทางการแพทย์แผนไทยจะหมายถึงอาการที่บ่งบอกว่ามีธาตุลม โดยเฉพาะลมโกฎฐาสยาวาตาศีการ (กำเริบ) อาการที่พบได้ทั่วไปคือ ปวดท้อง จุกเสียดแน่นเฟ้อ จุกอก พะอืดพะอม อาจมีเรอหรือผายลมบ่อย หากเรอหรือผายลมไม่ออก ผู้ป่วยจะรู้สึกอึดอัดและไม่สบายท้องมากยิ่งขึ้น ในทางแพทย์แผนปัจจุบัน ผู้ที่มีอาการท้องอืดจะรู้สึกปวดท้องส่วนบน ทำให้แน่นท้อง มีลมในท้อง ต้องเรอบ่อย ๆ บางคนอาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน อิ่มเร็วหรืออาจมีอาการแน่นท้อง แม้กินอาหารเพียงเล็กน้อย และเสบบริเวณหน้าอก

1.1 การตรวจวินิจฉัย ทางการแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันจะเริ่มทำการวินิจฉัยอาการ โดยการซักประวัติและวิเคราะห์โรคในกลุ่มอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ต้องถามอาการแสดงที่สอดคล้องกับโรคดังกล่าว ซึ่งจะต้องคำนึงถึงช่วงเวลา อายุ อาหารที่รับประทาน ปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้นที่ทำให้มีอาการกำเริบมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การรักษาได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นจึงทำการตรวจร่างกาย โดยการประเมินลักษณะทั่วไป เช่น การดูสีหน้าของผู้ป่วย เป็นต้น จากนั้นจึงทำการตรวจ คือ ดู คลำ เคาะ ฟัง

1.2 การรักษาและฟื้นฟู หมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยจะทำการรักษาด้วยยาสมุนไพรตามยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2559 เพื่อ บรรเทาอาการแน่นจุกเสียด ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม เช่น ขมิ้นชัน ขิง ยาธาตูปอบเชย ยาธาตุนคร เป็นต้น ถ้าในคนอายุน้อยไม่ได้มีข้อบ่งชี้ว่าเป็นโรคที่อันตราย แพทย์แผนปัจจุบันจะให้ยามากินตามอาการ และแนะนำวิถีปฏิบัติตัว ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการกินและนัดมาพบเพื่อดูอาการ ถ้าไม่ดีขึ้น แพทย์อาจดำเนินการสืบค้นหาสาเหตุ ที่แท้จริงต่อไป

1.3 การประเมินและติดตามผลการรักษา นัดเพื่อประเมินอาการและอาการแสดงตามเกณฑ์การรักษา เพื่อดูว่าอาการดีขึ้นหรือไม่ โดยการซักประวัติที่สัมพันธ์กับอาการของโรค เช่น อาการปวดท้อง แน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ รวมถึงความถี่ลดลงหรือไม่

2. การดูแลผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวาร เป็นโรคที่พบว่ามีคนไข้เป็นจำนวนมาก พบได้ทั้งในเพศหญิงและเพศชาย โดยปกติอาการในระยะแรกจะไม่รุนแรงมักเป็น ๆ หาย ๆ เป็นโรคที่สามารถหายได้เองในระยะแรก แต่ในผู้ป่วยบางรายอาจมีการดำเนินของโรคมามากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเวลาหลายปีก่อนจะถึงระดับที่รุนแรงจนกระทั่งต้องทำการรักษาโดยการผ่าตัด โดยโรคริดสีดวงทวารแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ โรคริดสีดวงทวารภายในและโรคริดสีดวงทวารภายนอก โดยโรคริดสีดวงทวารภายในเกิดจากการที่ผนังตอนบนของช่องทวารหนักมี Internal Hemorrhoids Plexus ต่อกับ Superior Hemorrhoidal Vein เกิดการโป่งพองซึ่งโรคริดสีดวงทวารชนิดนี้มีความเจ็บปวดไม่มาก เนื่องจากบริเวณที่เกิดเป็นชั้นใต้เยื่อเมือก ไม่มีเส้นประสาทรับความรู้สึกปวด และโรคริดสีดวงทวารภายนอกเกิดจากช่องทวารหนักส่วนใกล้ปากทวารหนักซึ่งมี External Hemorrhoids Plexus ซึ่งผิวหนังรอบทวารหนักมีเส้นประสาทรับความรู้สึกปวด ดังนั้น ผู้ที่เป็นโรคริดสีดวงทวารภายนอกจะรู้สึกเจ็บปวดมาก โรคริดสีดวงทวาร สามารถแบ่งความรุนแรงของอาการและการไหลออกของริดสีดวงทวารเนื้อเยื่อที่อยู่ใต้ dentate line ยึดออกเป็นติ่งเนื้อ ซึ่งริดสีดวงทวารภายในและภายนอกจะเกิดร่วมกันได้บ่อยครั้ง การดูแลรักษาพิจารณาจากชนิด และความรุนแรงของโรค ทั้งนี้การรักษามุ่งเพื่อบรรเทาอาการและไม่จำเป็นต้องขจัดหัวริดสีดวงทวารที่มีอยู่ทั้งหมด สำหรับริดสีดวงทวารทางการแพทย์แผนไทยนั้น มีลักษณะอาการดังเช่นที่แพทย์แผนปัจจุบันกล่าวถึง แต่ในทางหมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยนั้น มีความเข้าใจเกี่ยวกับริดสีดวงหลายชื่อ ผิวหนังรอบทวารหนักเกิดการโป่งพองมีรูปร่างต่าง ๆ กันออกไป เช่น เตี้ยโย่ กลิบบะเพือง กลีบมะไฟ เม็ดข้าวโพด บานทะเไร เป็นต้น

2.1 การตรวจวินิจฉัย หมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยจะทำการซักประวัติ พบว่าสาเหตุมาจากพฤติกรรมบริโภคอาหาร และนิสัยการขับถ่าย ไม่รับประทานพืชผัก ผลไม้ มีอาการท้องผูกบ่อย รวมทั้งมีความเครียด มีนิสัยกลั้นอุจจาระและปัสสาวะ ตึมน้ำน้อย ผู้ป่วยจะมีอาการถ่ายอุจจาระออกมาเป็นเลือดสด ๆ หรือบางรายมีก้อนงอกออกมาขึ้นอยู่กับว่าเป็นระดับใด หากเป็นรุนแรงก็จะมีก้อนงอกหรือยื่นออกมาด้านนอกของช่องทวารหนัก ทำให้เจ็บปวดทรมานมากเวลาถ่ายอุจจาระ ส่วนแพทย์แผนปัจจุบัน จะแยกโรคออกจากโรคอื่น ๆ เช่น โรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งทวารหนัก โดยการตรวจดูขอบทวารหนัก ส่วนใหญ่จะปกติ หรืออาจเห็นริดสีดวงทวารหนักยื่นออกมา ซึ่งการตรวจทวารหนักด้วยนิ้วมือ (PR) ไม่ช่วยวินิจฉัยริดสีดวงทวารหนัก แต่ช่วยตรวจแยกโรคอื่น ๆ ที่มีอาการคล้ายริดสีดวงทวารหนัก โดยเฉพาะก้อนหรือแผลบริเวณทวารหนักหรือภายใน rectum หรือการตรวจด้วยการส่องดูทวารหนัก anoscope จะตรวจพบหัวริดสีดวงภายในได้ชัดเจน หรือการตรวจด้วยการส่องกล้อง sigmoidoscope ทำในรายที่มีอายุมาก ถ้ามีประวัติขับถ่ายผิดปกติเรื้อรัง หรือถ่ายเป็นมูกปนเลือดหรือคล้ำก้นได้ภายในทวารหนัก นอกจากนี้ยังมีการส่งตรวจด้วยสวนสี x-ray สำไส้ใหญ่ barium enema หรือการส่องกล้องดูลำไส้ใหญ่ colonoscopy ใช้ตรวจในกรณีมีอาการไม่ชัดเจนว่าเป็นโรคมะเร็งหรือมีอาการอื่น ๆ รวมทั้งตรวจในผู้ป่วยสูงอายุ ซึ่งอาการที่แพทย์ต้อง consult ทุกครั้งหากมีอาการดังนี้ คือ น้ำหนักลง

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

ชัดเจน ระบบขับถ่ายผิดปกติ เช่น ท้องผูกสลับกับท้องผูก หรือมีการเปลี่ยนแปลงของสีอุจจาระ อุจจาระมีเลือดปน และพบมูกในอุจจาระ

2.2 การรักษาและฟื้นฟู วิธีการรักษาริดสีดวงแบบหมอนพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยนั้น มีหลักการกว้าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เน้นยาระบาย ขับถ่ายสะดวก ไม่ให้ท้องผูก ตำรับยาแก้ท้องผูก (ยากรมพักตร์) ของหมอนพื้นบ้าน สมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ ดอกจันทน์ ลูกจันทน์ ดีปลี ยาดำ มหาหิงค์ และอื่น ๆ โดยการนำสมุนไพรทั้งหมดมาตากหรืออบให้แห้ง บดเป็นผง ผสมน้ำหรือน้ำมันดี แล้วปั้นเป็นเม็ด โดยก่อนปั้นยาจะมีพิธีบอกกล่าวครูบาอาจารย์ว่า “ขอให้ครูช่วยกันปั้นยา เป็นโรคอะไรขอให้หายทุกโรค” หลังจากปั้นยาเสร็จแล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง รับประทานครั้งละ 1-3 เม็ด ก่อนนอน ตำรับยาแก้ท้องผูกของแพทย์แผนไทย จะใช้เนื้อในฝักคูณ 4 บาท ใบมะกอก 2 บาท โภศน์น้ำเต้า 1 บาท ต้มรับประทานก่อนนอน ครั้งแก้วกาแฟ หรือใช้ยาระบายมะขามแขก และใช้ยารักษาการอักเสบ มักใช้ยาเดี่ยว หรือยาตำรับเพียง 2-3 ตัว เช่น ว่านหางจระเข้แบบรับประทานและแบบเหน็บ หรือใช้เพชรสังฆาต หมอนพื้นบ้านจะเอากล้วยน้ำว่าสุกมาหั่นเป็นชิ้นขนาดพอกลิ้นได้ แล้วเอาเพชรสังฆาตฝัดหรือหมกเข้าไปในเนื้อกล้วย เวลารับประทานก็กลืนกล้วยลงคอ เพื่อมิให้เกิดการระคายเคืองเวลารับประทาน ในปัจจุบันมีการพัฒนายาเพชรสังฆาตออกมาในรูปของยาแคปซูล ซึ่งทำให้รับประทานง่าย เป็นสมุนไพรที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีสรรพคุณและประสิทธิภาพสูงในการรักษาอาการริดสีดวง ยาในเภสัชตำรับโรงพยาบาล ยาปรุงเฉพาะราย ยาชะแช่ หรือเหน็บยาตามกรรมวิธี โดยมีข้อห้าม ข้อควรระวัง งดหรือหลีกเลี่ยงอาหารแสลง คือ ควรหลีกเลี่ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และคาเฟอีน เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กาแฟ ชา น้ำอัดลม เพราะจะทำให้ร่างกายขาดน้ำ อุจจาระแข็ง และถ่ายลำบากขึ้น และไม่ควรกลืนอุจจาระเป็นเวลานาน หลีกเลี่ยงการนั่งอุจจาระเป็นเวลานาน ๆ อย่างนั่งอ่านหนังสือหรือเล่นมือถือไปด้วย ควรหลีกเลี่ยงการชดดูบริเวณทวารหนักอย่างรุนแรง การรักษาทางแพทย์แผนปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับระยะความรุนแรงของโรค โดยทั่วไปจะให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมการขับถ่าย การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การใช้ยา เช่น ยาระบาย ยาแก้ปวด ยาเหน็บการฉีดยา เพื่อให้ริดสีดวงยุบลง

2.3 การประเมินและติดตามผลการรักษา หมอนพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยจะนัดติดตามอาการ หากไม่ดีขึ้นแนะนำให้พบแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อทำการรักษาต่อไป แพทย์แผนปัจจุบันจะตรวจประเมินและสั่งการรักษาพิจารณาเห็นว่ามีความจำเป็น อาจพิจารณาจ่ายยาตามอาการ จนอาการดีขึ้น

3. การดูแลผู้ป่วยอาการท้องเสีย สำหรับคำจำกัดความของทางการแพทย์แผนปัจจุบัน อาการท้องเสีย หรือโรคอุจจาระร่วง หมายถึง ภาวะที่มีอุจจาระเหลวกว่าปกติตั้งแต่ 3 ครั้งต่อวัน หรือถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือดปน 1 ครั้ง โดยมีอาการไม่มากกว่า 2 สัปดาห์ โรคอุจจาระร่วงอาจเกิดจากสารพิษของเชื้อโรค เชื้อโรค และสาเหตุอื่น ๆ ส่วนคำจำกัดความทางการแพทย์แผนไทย อาการท้องเสีย หมายถึง อาการถ่ายเหลวเป็นน้ำมากกว่า 3 ครั้งต่อวัน หรือถ่ายเป็นมูกปนเลือดมากกว่า 1 ครั้งต่อวัน ซึ่งทางการแพทย์แผนไทยได้จัดอาการกลุ่มโรคอุจจาระธาตุ ในคัมภีร์แพทย์แผนไทยต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ธาตุบรรจบ

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

3.1 การตรวจวินิจฉัย แพทย์ผู้ให้การบำบัดรักษาจะต้องซักประวัติและตรวจร่างกาย เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวินิจฉัยอาการท้องเสีย เช่น อาการของผู้ป่วย ลักษณะและกลิ่นของอุจจาระ (คัมภีร์ธาตุบรรจบ) ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความพิการของธาตุได้ แพทย์แผนปัจจุบันจะดูจากอาการถ่ายเหลว ตั้งแต่ 3 ครั้งต่อวัน ไม่มีมูก มีเลือดปน ไม่มีอาเจียน วิงเวียนศีรษะ ซีด และสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียนานเกินมากกว่า 7 วัน มีไข้สูงมากกว่า 38 องศาเซลเซียส และมีสัญญาณชีพผิดปกติ SBP<90 mmHg มีอาการซิด ถ่ายอุจจาระดำ ถ่ายเป็นมูกปนเลือด มีอาเจียนติดต่อกัน หรือกลืนอาหารไม่ได้ ปากแห้ง ซีด วิงเวียนศีรษะ แพทย์แผนไทยจะต้องส่งต่อให้กับแพทย์แผนปัจจุบันเป็นผู้วินิจฉัยและรักษา

3.2 การรักษาและฟื้นฟู ประเมินอาการลักษณะทั่วไป โดยประเมินความอ่อนเพลียของผู้ป่วย สังเกตสีหน้า ท่าทาง ลักษณะทั่วไป สัญญาณชีพ หากผู้ป่วยมีอาการอ่อนเพลียจะตรวจพบลักษณะชีพจรเตี้ยแผ่วเบา เร็ว คูสีหน้าผู้ป่วยไม่สดชื่น และการตรวจโดยการ ดู คลำ เคาะ ฟัง คือ การเคาะท้องแล้วเกิดเสียงโป่งของลมในท้อง เช่น Bowel sound เป็นต้น โดยการรักษาจำเป็นต้องปรับสมดุลของธาตุทั้ง 4 โดยมีแนวทางการรักษา ดังนี้ คือ

1) การรักษา หมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยจะจ่ายยาสมุนไพร หมอพื้นบ้านจะใช้ยาเหลืองปิดสมุทร น้ำต้มเปลือกทับทิม หรือน้ำต้มใบฝรั่ง บรรเทาอาการท้องเสีย แพทย์แผนไทยจะทำให้หยุดถ่ายโดยใช้ยาสมุนไพรสฟาดสมาน (ยาปิดธาตุ) บรรเทาอาการท้องเสีย เช่น ยาเหลืองปิดสมุทร เป็นต้น ส่วนการบรรเทาอาการโดยการปรับธาตุหรือการใช้ยาธาตุ ใช้ยาดำรับนอกจากยารสฟาดที่ช่วยแก้โรคบิดท้องร่วง อุจจาระธาตุพิการ คุมธาตุแล้ว ยังมีสมุนไพรที่ช่วยขับลม บำรุงธาตุ แก้อาการอ่อนเพลีย ระบายอ่อน ๆ เช่น ยาธาตุบรรจบ ยามันธาตุ เป็นต้น หากมีอาการวิงเวียน อ่อนเพลียร่วมด้วย อาจจ่ายยาหอมเทพจิตร ยาหอมอินทจักร ยาหอมนวโกฏร่วมด้วย ส่วนแพทย์แผนปัจจุบันจะให้ยากินตามอาการ การดื่ม (ORS) หรือการให้สารน้ำทางหลอดเลือดดำหากมีการสูญเสียสารน้ำในปริมาณที่มาก ให้ยาลดอาการท้องเสีย ในผู้ป่วยบางราย ให้ยาลดอาการปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียนหรือยาลดไข้ เป็นต้น

2) การให้คำแนะนำ แนะนำอาการที่พบ เช่น หากมีอาการอ่อนเพลีย ให้อนพักผ่อนรับประทานยาหอม หากมีภาวะขาดน้ำก็ให้ดื่มน้ำเกลือแร่มาก ๆ หรือพบแพทย์เพื่อให้น้ำเกลือ

3.3 การประเมินและติดตามผลการรักษา ติดตามผลการรักษาโดยนัดเพื่อประเมินอาการและอาการแสดงตามเกณฑ์การรักษา เพื่อดูว่าอาการดีขึ้นหรือไม่ โดยการซักประวัติที่สัมพันธ์กับอาการของโรค เช่น ความถี่การถ่าย ลักษณะอุจจาระ และอาการอื่น ๆ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงคุณภาพที่ศึกษาโรคในระบบทางเดินอาหารตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) พรรณนาและอธิบาย

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของโรค การตรวจวินิจฉัย การรักษาและฟื้นฟู ยาหรือสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาและการประเมินและติดตามผลการรักษา โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

การรักษาโรคทางระบบทางเดินอาหารเป็นโรคที่สามารถรักษาได้ทั้ง การแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งการรักษาของการแพทย์แผนไทยจะเป็นการรักษาที่มีการชกประวัติ การตรวจร่างกาย และการวินิจฉัยโรค โดยจะทำการรักษาโดยการใช้ยาสมุนไพร ส่วนการแพทย์แผนปัจจุบันจะมีแนวทางเวชปฏิบัติและการใช้ยาแผนปัจจุบันที่มีการออกฤทธิ์ที่ชัดเจนกับโรค ซึ่งต่างจากแพทย์แผนไทยที่ใช้องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษของไทย โดยมีการรวบรวมตำรับยาที่ดีและจารึกไว้และนำความรู้นั้นมาใช้ในการรักษาผู้ป่วย ซึ่งการปรับใช้การแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อให้เกิดประโยชน์และความปลอดภัยกับประชาชน ด้วยรูปแบบวิธีการดูแลรักษาผู้ป่วยที่เป็นมาตรฐาน การให้บริการร่วมกัน เช่น คลินิกคู่ขนาน การใช้สมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน หรือมีการจัดแนวเวชปฏิบัติของโรคที่รักษาร่วมกันจะทำให้การรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารมีประสิทธิภาพได้ เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับงานวิจัยของ ชนกานต์ สุตตันทวิบูลย์ และศุภัชญา โสทรทวิพงศ์ (2551) ที่ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและระบบสรีรวิทยาของการแพทย์แผนตะวันออกเพื่อการแพทย์ผสมผสาน โดยผลการวิจัยพบว่า สามารถนำการแพทย์ทั้ง 2 ระบบมาใช้ผสมผสานกันในการรักษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ อีกทั้งงานวิจัยของ ธนารักษ์ บัวสอน และสิตานนท์ เจริญภาพิพัฒน์ (2563) ที่ได้ศึกษาผลการรักษาแบบบูรณาการด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยควบคู่กับศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบันสำหรับผู้ป่วยใน โดยผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาแบบบูรณาการ มีผลการรักษาที่ดีขึ้น มีความพึงพอใจในการรักษาและมั่นใจในการรักษาแบบบูรณาการ

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโรคในระบบทางเดินอาหารด้วยทฤษฎีการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน นับได้ว่ามีความสำคัญทั้งในด้านการรักษาและด้านการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ คือควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ที่มาจากแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้กับผู้ป่วยให้เกิดประโยชน์สูงสุด และควรมีการศึกษาองค์ความรู้เพื่อนำมาบูรณาการสำหรับการรักษาโรคในระบบทางเดินอาหารให้เหมาะสมกับพื้นที่ ลดการใช้ยาต้านจุลชีพ ลดความแออัดจากการไปใช้บริการที่แผนกผู้ป่วยนอกและลดค่าใช้จ่ายในการรักษา

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). การแพทย์บูรณาการ ทางเลือกใหม่ในการดูแลสุขภาพ. ใน **สารการประชุมวิชาการประจำปี การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 17** (น. 194-195). นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ. (2560). **ยุทธศาสตร์ การพัฒนาภูมิปัญญาไทยสุขภาพวิถีไท ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560 – 2564)** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: อุทยานการพิมพ์.
- ชนกานต์ สุตันทวีบูลย์ และศุภัชญา โสทรทวีพงศ์. (2551). **การประยุกต์ใช้ทฤษฎีและระบบสรีรวิทยาของการแพทย์แผนตะวันออกเพื่อการแพทย์ผสมผสาน 2 : ระบบทางเดินอาหาร.** (ปริญญาเอนัลศาสตร์บัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนารักษ์ บัวสอน และสิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์. (2563). ผลการรักษาแบบบูรณาการด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยควบคู่กับศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบันสำหรับผู้ป่วยใน. ใน **เอกสารสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2563** (น. 958-969). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พุทธศักราช 2556. (2556, มกราคม 9). **ราชกิจจานุเบกษา**, น. 1-19.
- โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร. (2565). **รักษาโรคทางเดินอาหาร.** สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 7, 2565, จาก <https://www.abhaiwellness.com/phaoya.html>.